

Türkiye'yi thalidomide faciasından kurtaran bilim kahramanı: SÜREYYA TAHSİN AYGÜN

Atatürk'ün tabiriyle umut vadeden genç bir kıvılcım olarak gittiği Avrupa'dan müthiş bir donanım ile 1927'de yurda döndü. Hayvan ve insan sağlığına yöneldiği bu buluşuyla Türkiye'nin ilk veteriner halk sağlığı oldu. Yaptığı çalışmalarla kök hücre tedavisinin alternatif bir tedavi yöntemi olarak kullanılabileceği fikrini ortaya atarak tüm dünyada bu alan üzerinde çalışan öncülerden biri oldu.

Aliye Yeşim Yaman (aliye.yaman@bites.com.tr – Ankara)

Ali Berkol (ali.berkol@bites.com.tr – Ankara)

Esra İçer (iceresra@gmail.com – Cumhuriyetin Aydınlanma Öncüleri – Münih)

1960'lı yılların başında, dünyaca ünlü düşünür Mevlana'nın meşhur "Hayatta hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Bugün size hayat veren su, yarın sizi boğabilir" sözünü tam anlamıyla gerçekleyen bir facia kazandı tıp tarihine. "Thalidomide faciası" olarak anılan ve ortaya çıktığı dönemde kullanıldığı ülkelerde koca bir neslin engelli doğmasına sebep olan bu facia Alman ilaç firması Chemie Grünenthal'in, epilepsi tedavisi için geliştirmekte olduğu Contergan isimli, thalidomide etken maddeli ilacın rahatlatıcı ve sakinleştirici etkisini saptamasıyla başladı. Bu özellikleriyle anne adaylarına uygun olacağı düşünüldüğü için; 1957'de Almanya'da piyasaya sürüldü. Prospektüsünde bebek gelişimi için "güvenli" olarak belirtilen ve reçetesiz olarak satılan ilaç mide bulantılarını kesme ve anne adaylarını sakinleştirme özellikleriyle büyük ilgi gördü, kısa sürede 46 ülkede binlerce anne adayı tarafından kullanıldı.

Görünürde her şey yolundaydı. Grünenthal görevi gereği hamilelerde sıklıkla karşılaşılan sorunlara eğilerek bir ilaç üretmiş, anne adaylarıyla hamilelik sıkıntılarını bu ilaçla gidermişti. Ancak, doğumlar başladıktan sonra facianın iç yüzü ortaya çıktı. Hamileliğinde Contergan kullanan anneler; uzuvları yeterince gelişmeyen fokomelili bebekler dünyaya getiriyorlardı. Yapılan araştırmalar karşılaşılan anormal doğumların sebebinin bu "masum" görünümlü ilaç olduğunu ortaya koydu. 1962'de raflardan kaldırılan ilacın kullanıldığı 46 ülkede 90 binden fazla düşük ve 10 binden fazla engelli bebek doğumu kayıtlara geçti.

O yıllarda sadece ABD ve Türkiye bu popüler ilacın sınırlarına girişine izin vermedi. Başta büyük bir kurtarıcı olarak pazarlanan fakat tıp tarihine acı bir travmanın başrolü olarak geçen bu ilaç; gelen faciayı bilim sayesinde öngören başarılı ve kararlı bilim insanları sayesinde Türkiye'ye giremedi. İlacın sakıncalarını klinik araştırmalarla tespit edip girişini engelleyen ve nesilleri büyük bir felaketten kurtaran bu kahramanlardan biri; ilerici çalışmalarıyla ismini literatüre kazıyan, adı Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nde bir dersliğe verilen veteriner hekim Ord. Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün'dü.

İstiklal Madalyası sahibi

1895'te İstanbul'da dünyaya gelen Süreyya Tahsin Aygün, ilk ve orta öğrenimini de İstanbul'da tamamladı. 1. Dünya Savaşı sebebiyle Haydarpaşa Askeri Veteriner Okulu'ndaki eğitimine 1914'te ara vererek cepheye katıldı. Eği-

timini 1920'de tamamlayıp veteriner hekim üstegmen rütbesiyle orduya katıldı ve Kurtuluş Savaşı sürecinde Ankara'da bulunan "Serum ve Aşı Enstitüsü"ne uzman müdür olarak

atandı. Bu süreçteki katkılarna istinaden 1922'de İstiklal Madalyası'na layık görülen Aygün, 1924'te kazandığı bursla "Bakteriyoloji, viroloji ve bulaşıcı hastalıklar" üzerine eğitim almak amacıyla, Almanya'ya, Berlin Devlet Hıfzıssıhha Enstitüsü'ne gitti. 1926'da Berlin Yüksek Veteriner Okulu'nda doktoraasını tamamlayan Aygün, doktora sonrası 1 yıl Berlin, Frankfurt, Paris ve Viyana'da çalışarak ve daha pek çok kurumu da ziyaret ederek alanında bilgisini artırdı.

Atatürk'ün tabiriyle umut vadeden genç bir kıvılcım olarak gittiği Avrupa'da doludizgin geçirdiği seneler onu güçlü bir alevle dönüştürdü. En zor dönemlerinde büyük bir fedakarlıkla hizmet ettiği vatanının bu kez gelişmeyi bekleyen gencecik bir cumhuriyet olarak ona ve taşıdığı bilim meşalesine ihtiyacı vardı. Ata'nın bu büyük mirasına sahip çıkma görevini bir asker disiplini ve bir bilim insanı özverisiyle sahiplenerek 1927'de ülkeye döndü.

Döndüğü yıl "Etlik Askeri Bakteriyoloji Serum Aşı Enstitüsü"nde laboratuvar müdürlüğüne, daha sonra "Ziraat Vekaleti Fen Müşavirliği ve Etlik Merkez Laboratuvarı" şefliğine getirildi. 1928'de, hayvanlar arasında önemli bir salgını olan ve insanlara da bulaşabilen, şarbona (antrax) karşı geliştirdiği "Türk Universal Antrax Aşısı" isimli aşı 20 yılı aşkın bir süre ülkede tüm evcil hayvanlara uygulandı. Hayvan ve insan sağlığına yöneldiği bu buluşuyla Türkiye'nin ilk veteriner halk sağlığılarından biri oldu. Daha sonra bir diğer önemli hayvan hastalığı olan siğir vebası üzerindeki araştırmaları sonucunda uzun süre etkili, stoklanabilen "dayanıklı kuru siğir vebası aşısını" geliştirdi. Uzun yıllar "Veteriner Sağlık Müşavere Heyeti ve Sağlık Şurası" başkanı olarak da görev yapan Aygün, Üçüncü Ordu Müfettişliğinde hekim olarak çalıştığı sırada başbakan İnönü'nün onayıyla 1933'te açılan "Yüksek Ziraat Enstitüsü Veteriner Fakültesi"ne atandı.

1934'te doçentliğe yükselen Süreyya Hoca, 1936'da enstitünün en önemli ders kitaplarından "Mikrobiyoloji Andıcı"nı, 1937'deyse üç bölümlük "Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklar Bilgisi" isimli kitaplarını kaleme aldı. 1937'de profesör, 1944'te ordinaryüs olan ve yurda döndüğünden beri ordu-dan istifa ederek 1965'te emekli oluncaya kadar bünyesinde çalışacağı Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesine öğretim üyesi olarak katıldı. 1968'de "Yüksek Sağlık Şu-

rası" üyeliğine seçilen Aygün, 1981'de Atatürk'ün doğumunun 100. yılı şerefine verilen "Hizmet ve Onur Plaketi"yle ödüllendirildi.

Kök hücre fikrini o ortaya attı

60'lı yılların başında kök hücre kavramı üzerine yaptığı çalışmalarla kök hücre tedavisinin alternatif bir tedavi yöntemi olarak kullanılabileceği fikrini ortaya atarak tüm dünyada bu alan üzerinde çalışan öncülerden biri oldu. Kök hücrelerin bölünebilme ve yenilenebilme yeteneklerini araştıran Aygün, ceninden alınıp doku kültüründe üretilerek insana verilen kök hücrelerin dokuların fonksiyonunu üstlenip bozuklukları düzeltebileceğini, bu sayede iç hastalıkların, tümörlerin ve şizofreninin tedavi edilebileceğini

ni batının güçlü tıbbi otoritelerinden seneler önce açıkladı.

Hekimler arasında bugün hala "koca bir nesli kurtaran büyük kahraman" olarak anılan ve çalışmalarıyla meslektaşlarına ışık tutan Ordinaryüs Profesör Süreyya Tahsin Aygün, 9 Aralık 1981'de aramızdan ayrıldı. Ünlü veteriner von Ostertag'ın "Süreyya Tahsin Aygün ilim tarihinde pek ender olmak üzere 2 büyük keşfe muvaffak olmuştur" diyerek bilim dünyası için değerini vurguladığı Aygün, genç yaşında cesur bir asker ve çalışkan bir bilim insanı olarak sahiplendiği vatani ilerletme görevini, Ulu Önder'in mirasını dediği bilim ve aklın durdurulmaması bir temsilcisi olarak yaşamı boyunca hakkıyla yerine getirdi. "Beni yetiştirdi" dediği topraklarda; bir kıvılcım olarak kurtuluş mücadelesine, güçlü bir alev olarak kuruluş sancılara tanıklık ettiği ve her zaman "borçluym, minnetarım" diyerek gururla andığı cumhuriyete paha biçilemez mirasını; çalışma azmi ve kararlılığıyla başardığı işleri, çağının ilerisini görerek sürdürdüğü çalışmalarını, araştırmalarını, her biri bir kaynak niteliğinde olan kitaplarını, yayınlarını ve yollarını aydınlatmış öğrencilerini bıraktı. 1- Prof. Dr. Şükrü Kaymakçalan ve Dr. Refik Saydam ile birlikte

KAYNAKLAR

Diğer, Ferruh. "ORD. PROF. DR. SÜREYYA TAHSİN AYGÜN'ÜN HAYATI VE BİLİMSEL ÇALIŞMALARI", Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, #1-2, Ocak 1982, ISSN: 1300-0861, Syf: 250 – 276, <http://vetjournal.ankara.edu.tr/tr/download/article-file/1441224>
Çınar, Ece Nur. Vatanı Oğlu-Lutz Elif, "ORD. PROF. DR. SÜREYYA TAHSİN AYGÜN Dünyada Kök Hücre Üzerine Çalışan İlk Bilim İnsanı", Nobel Medicus, #40, Ocak – Nisan 2018, ISSN: 1305-2381, Syf: 55 – 57, <https://www.nobelmedicus.com/tr/article/628>

"Veteriner Hekimi Tuğgeneral Ord.Prof.Dr.Süreyya Tahsin Aygün", Prof. Dr. Hazım Gökçen, Son Erişim: 08.12.2023, <https://www.hazimgokcen.net/guncel/veteriner-hekimi-tuggeneral-ord-prof-dr-sureyya-tahsin-aygun/>

"Süreyya Tahsin Aygün' ü Tanımayan Olmanın Ayıbı Hepimize Yeter", Cüneyt Yardımcı Blog, Son Erişim: 08.12.2023, <https://cuneytyardimci.blog/sureyya-tahsin-aygun/>

"Unutulanlar: Ord. Prof. Dr. Süreyya Tahsin Aygün (1895-1981)", Hamit Can Sayılğan, Son Erişim: 08.12.2023, <https://hamitcansayilgan.blog/2020/08/12/unutulanlar-ord-prof-dr-sureyya-tahsin-aygun-1895-1981/>